

PROF. DR. CEVAD HEYET (23 MAYIS 1925 TEBRİZ - 12 AĞUSTOS 2014 BAKÜ)

Gülşen SEYHAN ALIŞIK *

Ünlü Türkolog, cerrah, araştırmacı, yayıncı ve İranda çağdaş Türklük Bilimi araştırmalarının kurucusu Prof. Dr. Cevat Heyet'i geçtiğimiz yıl içerisinde kaybettik.

Cevat Heyet hem kalem hem de neşter erbabı idi. O, İranda hem kalp cerrahisinin kurucusu ve öncüsü hem de Türklük Biliminin bânisi olarak kabul edilir.

Cevat Heyet hem kalem hem de neşter erbabı idi. O, İranda hem kalp cerrahisinin kurucusu ve öncüsü hem de Türklük Biliminin bânisi olarak kabul edilir.

İranda yayımlanan en uzun soluklu Türkçe dergi olan *Varlık* dergisinin kurucusu ve imtiyaz sahibi olan Heyet, İranda halkla ilişkilerin babası sayılan Prof. Dr. Hamid Nutki ile birlikte Türklük Bilimi çalışmalarının sistemli biçimde yürütülmesinin temelini atmıştır. Onların açtığı bu yol sayesinde bugün İran Türklük alanında, merkeze tarihselden çağdaşa “Türk” olgusunu koyan, sözlük, metin neşri, gramer, inceleme gibi farklı bilim alanlarına ait birçok Türkçe bilimsel yayın yapılmış ve yapılmış da devam etmektedir.

Babası, bir din ve siyaset adamı olan Mirza Ali Heyet'tir. Ali Bey, Meşrutiyet Fermanı'nı Necef'ten Tahran'a götüren heyetin başında bulunduğu, ayrıca heyet (kosmografi) alimi olduğu için aile “Heyet” soyadını almıştır. Ali Heyet daha sonra içtihat derecesine ulaşmış, 1919'da Osmanlılarla birlikte oluşturulan İttihad-ı İslam cemiyetinin İranda önderliğini yapmış ve İran adliye teşkilatının kurucularından olup Temyiz Divanı'na da başkanlık etmiş önemli bir din, bilim ve siyaset adamıdır.

Cevat Heyet 1941 yılında Tahran Tıp Fakültesi'nde başladığı tıp öğrenimine 3. yılından itibaren İrandan Türkiye'ye resmî olarak gönderilen ilk öğrenci grubu ile birlikte devlet burslusu olarak İstanbul'da devam etmiştir. 1946 yılında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden mezun olan Heyet Uzmanlık eğitimi için üç yıl daha İstanbul'da kalmış ve 1949 yılında Paris'e

* Prof. Dr., Marmara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (İstanbul), galisik@marmara.edu.tr

giderek ihtisasını orada tamamlamış ve nihayet 1952 yılında Yüksek Mütihassis Cerrah olarak Tahran'a dönmüştür. Özellikle İstanbul'da bulunduğu yıllar Heyet'in Türklük ve Türklük bilimi ile alakasının kuvvetlendiği dönemlerdir. O, Tıp Fakültesi öğrencilik yıllarında Nihal Atsız'ın Maltepe'deki evinin müdavimlerinden ve sohbetlerinin takipçilerinden biri idi. Bu yıllarda en yakın arkadaşları da daha sonraki dönemlerde Türkolojinin önemli isimlerinden olacak Prof. Dr. Turhan Genceî ve Prof. Dr. Muharrem Ergin'dir. Fikir hocası Atsız ve arkadaşları Genceî ve Ergin, hiç şüphesiz Cevat Heyet'in Türklük Bilimi ateşini körükleyen ve sistemleştiren isimlerdir. Ömürlerinin sonlarına kadar bu üç arkadaş bilim ve fikir arkadaşlığı yapmış, dostluklarını devam ettirmişlerdir. Ben Cevat Heyet'i ilk kez Hocam Muharrem Ergin'in İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesindeki odasında tanıma şerefine nail olmuştum.

İran'a dönüşünü takiben Hidayet ve Adliye devlet hastanelerinde cerrahlık kliniklerinin kuruculuğu ve başkanlığını yapan Heyet, daha sonra "Cavid" adlı özel bir hastane kurarak hastalara şifa dağıtan cerrahlık hizmetini ve çalışmalarını burada devam ettirmiştir.

1961 yılında İrande ilk açık kalp ameliyatını; 1969'da ise ilk kalp kapakçığı değiştirme, insanlarda böbrek nakli, köpeklerde kalp nakli ameliyatlarını gerçekleştirdi. 1963 yılında Dünya Cerrahlar Cemiyeti'ne, 1983'te Fransa Cerrahi Akademisi'ne üye seçildi. 1988'den Tahran Azad Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak bulunmuş uzun süre bu üniversitenin cerrahlık bölümü profesörü ve başkanı sıfatıyla çalışmıştır. 48 yıllık hekimlik ve cerrahlık hayatı boyunca bu alanda birçok kitap ve makale telif etmek ve eğitim vermekle meşgul olan Heyet, 1964-1976 yılları arasında 12 yıl boyunca Dâniş-i Pezeşkî (Tıp Bilimi) adlı dergiyi de yayın hayatına kazandırmıştır. Bu dergide 60'tan fazla telif makalesi yayımlanan Dr. Heyet, yaşamı boyunca Fransızca ve İngilizce olarak kaleme aldığı 25'ten fazla makalesi ve uluslararası cerrahlık kurultaylarına sunduğu bildirileri alanında saygın olan uluslararası tıp dergilerinde yayımlanmıştır. Prof. Dr. Heyet tıp çalışmaları yanında Türkoloji başta olmak üzere, felsefe ve İslam bilimi üzerinde de uzmanlaşmıştı.

1979'daki İran İslam devriminin ardından doğan yeni koşulları değerlendirerek İran Türklüğünün varlığını bilimsel olarak araştırmak ve güncel bilgilerle birleştirmek amacıyla *Varlık* adlı Türkoloji dergisini yayımlamaya başladı. Türkçe-Farsça olarak yayımlanan *Varlık* dergisinde özellikle Azerbaycan coğrafyasında Türk dili, edebiyatı, tarihi ve folkloruyla ilgili araştırma ve derleme çalışmalarını yayımladı. 5 Mayıs 1979'da ilk sayısı yayımlanan *Varlık*, 3 aylık süreçle 35 yıldır düzenli olarak yayımlanan İran Türklük Bilimi alanının öncü dergilerinden biri olmuştur. Türkoloji alanında şahsına ait 100'den fazla makalesi bu dergide yayımlanmıştır. *Varlık* yazarlar kurulunda Güney Azerbaycan'ın ileri gelen araştırmacılarından Prof. Dr. Hamid Nutki, Timur Pirhaşimi, Dr. Muhammedali Ferzane, Hasan Mecidzade Savalan, Kerim Meşru-teçi Sönmez, Manzuri Hamene, Samed Serdariniya, Prof. Dr. Gulamhüseyin Beydili, Ali Kemali, Alırza Sarrafi görev almıştır. Türk dili, edebiyatı ve lehçeleri üzerinde yoğunlaşan dergi, zor koşullarda İran coğrafyasında Türk dilini ve kültürünü korunması uğrunda verdiği mücadele ile *Varlık Mektebi* olarak literatüre giren bir bilim ve fikir ekolünün temellerini atmıştır.

Babası ve kardeşi Firuz ile beraber 1960 yılında İran-Türk Dostluk ve Kültür Cemiyeti'ni

kuran C. Heyet 1993 yılında Tahran'da Türkiye Büyükelçiliği ile birlikte Türk Kültür Merkezinin açılmasına önderlik etmiştir. Heyet sorumlu ve bilinçli bir aydın olarak Karabağ sorunun çözülmesi için iki ülkenin cumhurbaşkanlarına önemli bir açık mektup yazmış, aynı zamanda Karabağ savaşında yaralanan yüzlerce kişiye bizzat tıbbi yardımda bulunmuş, *Karabağ Müslümanlarına Yardım Komitesi*'ne başkanlık etmiştir. Küçük kardeşi Firuz Heyet ise bir süre Türkiye'de İran'ın başkonsolosu olarak görev yapmıştır.

Heyet, Azerbaycan Cumhuriyeti tarafından gerek tıp, gerekse Türkoloji alanında birçok üniversite tarafından fahri doktor ve profesör unvanı ile taltif edildi. Türkiye'de de Türk Dil Kurumu'nun şeref üyeliği ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nin fahri Türkoloji doktoru payeleri ile onurlandırıldı.

Cevat Heyet, 12 Ağustos 2014 tarihinde Azerbaycan'da hayatını kaybetti. Vasiyetinde olduğu gibi Tebriz'de gömülmesine siyasi nedenlerden dolayı müsaade edilmeyince cenazesi Bakü Fahri Mezarlığı'nda toprağa verildi.

Nezakat, muhabbet, fazilet, fedakârlık ve ilim timsali; 20. Yüzyıl Türk dünyasının aksakalı, kendi milletine âşık, ömrünü milleti için adanmış müstesna bir bilim adamı Cevat Heyet'i rahmet ve minnetle anıyoruz.

Yayımlarından bazıları: Onun Türkoloji alanında yazdığı 7 cilt kitaptan 5'i Bakü'de, 2'si ise (Türklerin Tarih ve Kültürüne Bir Bakış ve İki Dilin Karşılaştırılması) Kültür Bakanlığı tarafından Ankara'da yayımlanmıştır.

- *Mukayesetü'l-Lügatayn* (İki Dilin Mukayesesi),1362 (1983); 2. baskı, Varlık, Tahran: 1379 (2000); Bakü: 1989; “İki Dilin Karşılaştırılması”, Çeviren: Mürsel Öztürk, TDK, Ankara: 2003.
- *Seyri der-Tarih-i Zeban ve Lehceha-yi Türki* (Türk Dili ve Lehçelerinin Tarihine Bir Bakış), Farsça, Tahran: 1365 (1986); *Türk Dilleri ve Lehceleri Tarixi* (Farsçadan çeviren: R. Heyet), Bakü, Tahsil, 2011; *Türk Dili ve Lehçelerinin Tarihi Seyr*”, çeviren Prof. Dr. Mürsel Öztürk, Ankara, TDK: 2008.
- *Azerbaycan Edebiyat Tarihine Bir Bakış*, 1. cilt, 1. baskı, Tahran: 1358 (1979), 2. baskı, Tahran: 1376 (1997).
- *Azerbaycan Edebiyat Tarihine Bir Bakış*, 2. cilt, Tahran: 1369 (1990); Bakü: 1993.
- *Azerbaycan Şifahî Halk Edebiyatı*, Varlık, Tahran: 1367 (1988); Bakü: 1990.
- *Türklerin Tarih ve Ferhengine Bir Bahış*, 1365 (1987); 2. baskı: Varlık, Tahran: 1377 (1998); *Türklerin Tarih ve Medeniyetine Bir Bahış* (İslamdan Evvel ve İslam dövrü). *Başlangıcından XVI Esre Geder*, Bakı, Azernesr: 1993; *Türklerin Tarih ve Kültürüne Bir Bakış*, Kültür Bakanlığı, Ankara: 1996.
- *Edebiyatşünaslık*, 1374 (1995); Edebiyatşünaslıq, Bakı, 1997.
- *Trobnboflebit ve Derman-i An, monografi*, Tahran, 1335 (1957).
- *Cerrahi-i Umumi*, Tahran, 1965.
- *Dersha-yi Cerrahi*, 3 C., Tahran, 1997.
- *Gerb Felsefesi Tarihi* (Bertrand Rassel), yayına hazırlayan: C. Heyet, Bakı, 2012.
- *Mecmua-i Makalat*, yayına hazırlayan: Muhammed Rıza Heyet, Varlık özel sayısı; 1. cilt, Tahran: 1385 (2006); 2. cilt, 1385 (2006); 3. cilt, Tahran: 1386 (2007); 4. cilt, Tahran: 1386 (2007).
- *Dilimiz, Edebiyatımız ve Kimliyimiz* Uğrunda (megaleler toplusu), Farsçadan çeviren: Ş. Abdullayeva, Bakü, Elm ve Tahsil: 2011.
- *Yeni Dilçilik*, Varlık ve Buta yayınları, 1393 (2014).

Varlık Dergisi Üzerine Yapılan Tezler:

- Pervane Memmedova, *Varlıq Jurnalında Edebiyyat Meseleleri*, Doktora tezi, Bakü: 2000.
- Nezaket İsmaylova, *Varlıq Jurnalında Şimali Azerbaycan Edebiyyatının Neşri*, Doktora tezi, Nahçıvan: 1997.
- Sonel Bosnalı, *İran'da Türk Varlığı ve Varlık Dergisi*, Yüksek Lisans tezi, Paris: 1998.
- Muhammed Rıza Heyet, *Varlık Dergisinde Dilçilikle Bağlı Megaleler*, Lisans tezi, Bakı, 1998. *Varlık*, 31. yıl, Güz/Kış 1388 (2009), S: 154-155, Özel sayı: Bir Ömrün Salnamesi.